

بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران

بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران

آشنایی
با بنیاد
تاریخ...

پرتال جامع علوم انسانی

بیداری انبار اسناد

در ادامه معرفی بخشهای مختلف بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران، در این شماره به کتابخانه و مرکز اسناد پرداخته‌ایم و در گفتگویی کوتاه با آقای دکتر عطاءالله وحدتی، مسئول این بخش، از چگونگی فعالیتها، برنامه‌ها و اهداف مرکز اسناد جویا شده‌ایم که حاصل آن را می‌خوانید:

یاد: ضمن تشکر از شرکت شما در این گفتگو خواهش می‌کنم به‌طور خلاصه علت وجودی مرکز اسناد را توضیح بفرمائید.

- : بیدایش مراکز اسناد مربوط به دیروز و امروز نیست؛ آنچه که جدید است شیوه‌های استفاده از مراکز اسناد است و گرنه بشر از ابتدای زندگی تمایل به داشتن اطلاعات از اجداد و گذشتگان خود نشان داده است. همین تمایل باعث نگهداری آثار گذشتگان شده است؛ به‌طوری که بشر امروز آثار بسیار گرانقدری از اجداد خود در دست دارد و هر يك از آنها سند زنده‌ای است دال بر تفکر و نحوه نگرش آنها. اما اگر بدین معنی بخواهیم هر اثری را سند زنده‌ای بدانیم - که حق هم همین است -، در این صورت باید تمامی موزه‌ها، بناها و مراکزی که آثار ارزشمند در خود حفظ نموده‌اند، به‌عنوان مراکز اسناد تلقی کنیم. اما بهتر است این مقوله را بدین صورت مورد توجه قرار دهیم که مقصود از مراکز اسناد، مطابق عرف جاری، جایگاه آثار مکتوب است. آثار مکتوب هم به‌لحاظ کمیت اندک نیستند و زمان بیدایش آنها نیز چندان نزدیک نیست. به‌طور مثال از به‌وجود آمدن خط هیروگلیف بر برگهای پاپیروس و انواع خطوط دیگر که بر خشت و سنگ و فلز حک شده‌اند تا پیدایش کاغذ و تهیه کتب و نسخ دست‌نویس بیشمار و به‌زبانهای مختلف زمان زیادی می‌گذرد. همان‌طور که می‌دانید بعد از جنگ بین‌المللی اول و دسترسی بشر به

اختراعات و اکتشافات و پیدایش ابزارها و عوامل ارتباطی جدید و گسترده، وضعیت اسناد و مراکز سنتدی به طور کلی دگرگون شد.

یاد : یقیناً وسائلی چون فیلم، میکروفیلم، صفحه و نوار هم از عوامل مؤثر در این دگرگونی بودند.

- : کاملاً صحیح است. افزایش انتشارات اعم از روزنامه، مجله، فصلنامه و انتشارات علمی و تخصصی که به میزان وسیعی گسترش یافت، یکی از عوامل توسعه مراکز اسناد بود. اجازه بدهید در این مورد مثالی بزنم: اگر از يك نفر محقق، به طور مثال، سؤال کنید که ظرف ده سال اخیر در مورد انقلاب اسلامی ایران چند مقاله و کتاب به زبانهای مختلف در روزنامه‌ها، مجلات و سایر نشریات جهان انتشار یافته است و در مجموع چه نوع قضاوتی داشته‌اند؟ تصور می‌فرمائید کسی می‌تواند جواب مثبت بدهد و آماری در اختیار شما قرار دهد و یا مثلاً بگوید: اگر به من يك سال فرصت دهید جواب شما را خواهم داد. عرض می‌کنم، نه! چنین کسی وجود ندارد. زیرا تعداد نشریات جهان در حدی نیست که شناسائی آنها از عهده يك نفر برآید. ما امروز نه تنها آماری از همه نشریات جهان در دست نداریم بلکه روزنامه‌های پرتیراژ جهان از جمله «آساهی» را نمی‌شناسیم تا چه رسد به روزنامه گمنامی که مثلاً در شهر کرمان انتشار می‌یابد.

چگونه می‌توان تعداد زبانهای مختلفی را که مقاله مربوط به ایران با آن نوشته شده است شناسائی نمود؟ با این همه فرض کنید کسی توانست بگوید: بله، تا به حال ۵۰۰۰ مقاله به ۴۰۰ زبان زنده و محلی نوشته شده است. آیا این جواب مسئله‌ای را حل می‌کند؟ آیا پژوهشگر از محتوای این همه نوشته

چیزی بدست خواهد آورد؟

واقعیت این است که بشر امروز در مقابل کوهی از اطلاعات قرار گرفته است؛ به طوری که دیگر نمی‌تواند با روشهای سنتی و پیشین آنها را مورد استفاده قرار دهد. بنابراین از سوئی با تخصصی شدن مراحل مختلف و از دیگر سو با بهره‌گیری از کامپیوتر به فکر استفاده هرچه بیشتر و بهتر از حجم عظیم اطلاعات افتاد و مراکز خاصی برای آن ایجاد کرد.

یاد: در کشور ما روشهای سنتی تحقیق و مطالعه هنوز حاکم بر تتبعات است. این روند تحولی در زمینه مراکز اسناد و مجموعه اطلاعات، در ایران چگونه بوده است؟

- نیاز و توجه به ایجاد مراکز اسناد در ایران سبب شده است که از سال ۱۳۴۹ به این موضوع مهم توجه بیشتری شود و سیستمهای درخسود تنیده تحقیقاتی کشور که دارای نقصهای آشکار بودند و به نظر می‌رسید که این مراکز، بخش اسناد و مدارك خود را بدون ارتباط با سایر مراکز دست اندرکار و صرفاً برای رفع و رجوع و جوابگوئی مشکلات پژوهشگران خود تدارك می‌دیدند، به فکر چاره بیفتند؛ و در نتیجه گامهایی برای رفع این نقص و بالا بردن سطح سیستم تحقیقاتی و توسعه نقش و همبستگی و تجدید نظر اساسی در ساختار سازمانی خود پدید آورند؛ به طوری که امروز تبادل و مصرف اطلاعات در مقیاس وسیعتری در جریان است. بدیهی است بازده مؤثر این مراکز زمانی رضایتبخش است که بتوانند اطلاعات خود را به منزله ماده اولیه پژوهش از طریق تبادل اطلاعات عرضه نمایند؛ هر چند انجام سریع این اندیشه به امکانات و تجهیزاتی وسیع همگام با تربیت خبرگان این فن نیاز مبرم دارد.

یاد : بفرمائید مرکز اسناد بنیاد در این زمینه‌ها چه کرده است؟

- با تأسیس بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران فکر ایجاد مرکز اسناد مدارك تاریخی معتبر به‌عنوان يك ضرورت اولیه مورد توجه قرار گرفت. و از همان آغاز مرکز اسناد به اهتمام چندتن از دست‌اندرکاران این فن به‌وجود آمد و در جوار آن ایجاد يك کتابخانه تخصصی مورد توجه مسئولان واقع شد. با کوششی کم‌سابقه در مدتی نسبتاً کوتاه صدها کتاب تاریخی و مرتبط با تاریخ انقلاب اسلامی ایران فراهم شد. ولی ایجاد کتابخانه تخصصی تنه‌اهداف نبود؛ بلکه در کنار آن اسناد و مدارکی نظیر عکس، فیلم، اسلاید، نوار، نوشته‌های موافقین و مخالفین جمهوری اسلامی ایران و نشریات گروه‌ها، که می‌توانست در زمان دور و نزدیک مورد قضاوت تحلیل‌گران تاریخی قرار گیرد، گردآوری شد. جمع‌آوری صورت جلساتی که نمایانگر چگونگی فعالیت‌های هنری رژیم سابق می‌باشد، گردآوری خاطرات کسانی که به‌نحوی حضورشان در تاریخ و سرنوشت این مملکت مفید بوده‌است، جمع‌آوری سروده‌ها، سرودها، نوشته‌های دیواری، مقالات، گزارشها، اشعار مردم کوچه و بازار، شب‌نامه‌ها، روزنامه‌ها، مجلات از بدو انتشار تا امروز و... مورد توجه قرار گرفت. مرکز اسناد و مدارك بنیاد به این فعالیت‌های اولیه خود اکتفا نکرده، بلکه می‌کوشد با اقصی نقاط دنیا و شهرهای دور و نزدیک کشورمان ارتباط برقرار نموده و مدارك و خاطرات و نوشته‌های موافقین و مخالفین را گردآورد.

مرکز اسناد و مدارك بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران پس از گردآوری مقادیر قابل توجهی از اسناد و مدارك ارزشمند، متوجه شد که صرف گردآوری و نگهداری این اسناد کمک شایان توجهی به محققان نمی‌کند. بنابراین به استخراج عناوینی به منزله «کلید واژه» اقدام کرد و هر مطلبی را که در اختیار داشت پیرامون همان کلید واژه نگهداری نمود. بدیهی است این فعالیت همچنان

ادامه دارد و گروهی از همکاران فعالانه مشغول کارند.

در بررسیهای بعدی، بنیاد، با معضل دیگری روبه‌رو گردید و آن این که جمع‌آوری اطلاعات وسیعی که در اختیار داشت و پیرامون کلید واژه نگهداری می‌شد، در مدتی نه‌چندان طولانی به محققین یاری چندانی نمی‌دهند و آنان را اغلب با توده‌های عظیمی از اسناد و مدارک مواجه می‌نمایند. لذا چاره را در این دید که از پیشرفته‌ترین تکنیکهای جهانی سود ببرد. بدین ترتیب فکر استفاده از سیستمهای کامپیوتری در مرکز اسناد و مدارک بنیاد آغاز شد.

در تازه‌ترین روش ارائه شده در مرکز اسناد، کلید واژه‌ها در حافظه کامپیوتر به ثبت می‌رسد تا در صورت لزوم به درخواست پژوهشگران بتوان اطلاعات کامل را در سریعترین زمان به آنان ارائه داد. این اندیشه مراحل اولیه خود را طی کرده و به زودی خواهد توانست کلیه اطلاعات لازم پیرامون يك موضوع خاص را در کوتاهترین مدت به محقق ارائه دهد. بدیهی است در آن صورت مرکز اسناد امیدوار خواهد بود که پژوهشگر انقلاب اسلامی در این برهه از زمان بتواند دقیق‌ترین و ژرفترین تحقق را در زمینه‌ای خاص بسه جامعه و فرهنگ سرزمین خود ارائه دهد.

با گسترش منطقی مرکز اسناد و مدارک بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران و ابتکار پژوهنده تاریخی ایجاد جهان‌بینی علمی در پژوهشگر، ارائه طرحهای پژوهشی تاریخی، نمودن جهات، گزینش موضوع، کاوش پیرامون موضوعات، شیوه گزینش مدارک و سند گزینی منطقی، گردآوری یافته‌ها و دانسته‌ها سبب خواهد شد محقق تاریخ در جمهوری اسلامی ایران بررسیهای خود را روی نقادی، نتیجه‌گیره، رده‌بندی و بازنگری تازه به جامعه ارائه دهد. و اگر پژوهشی درخور اعتنا و مبتنی بر شیوه‌های تهیه يك پژوهشنامه متکی بر اسناد و مدارک باشد، این چنین پژوهشی ماندگار و ارزنده تلقی خواهد شد و به نسلهای آینده به یادگار خواهد ماند.

یاد: با تشکر از شما و آرزوی توفیق بیشتر برای همه اعضا مرکز اسناد.